

ANTIQUARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH
ANTIQUITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

NIONDE DELEN.

STOCKHOLM

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

1905.

Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland sommaren 1884

af

Sven Söderberg.

För min verksamhet under den resa, som jag, med anslag af k. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien, sommaren 1884 företog på Öland, får jag härmed aflemna följande redogörelse.

Det mig af Riksantikvarien meddelade uppdraget omfattade i främsta rummet undersökning af öns runstenar; men jag borde derjämte egna min uppmärksamhet åt andra fornlemningar och hade äfven tillstånd att företaga grafundersökningar, ifall omständigheterna tilläto sådana.

Jag uppehöll mig på ön från midten af juli till augusti månads slut och egnade af denna tid tillsammans lagdt mer än fem veckor åt runstenarna. Den öfriga tiden användes på grafundersökningar; för de fynd, som gjordes vid dessa senare, lemnas längre ned redogörelse. Om ett par iakttagelser, som påkallade omedelbara åtgärder, sände jag redan under resan rapport till Riksantikvarien.

Af runstenarna eftersökte jag med Liljegrens *Runurkunder* och Ahlqvists *Ölands Historia och Beskrifning* som vägvisare alla dem, som tidigare voro kända från området mellan Mörbylånga och Hulterstad i söder och Alböke i norr. Icke få i äldre tider inom detta område kända runstenar saknades på Ahlqvists tid; af dessa har

jag icke återfunnit en enda. Deremot anträffade jag fem, som icke förut äro omtalade i literaturen, nämligen *en* i Hulterstad, *en* i Gärdslösa, *två* i Köping och *en* på gränsen mellan Köping och Alböke.

De af mig undersökta runstenarnas antal uppgår härigenom till 17. Af dessa blefvo 10 aftecknade. Då jag nämligen snart nog fann, att den tid, som var åt resan anslagen, icke skulle räcka till för att afteckna alla öns runstenar, utvalde jag dem, som erbjödo de största svårigheterna, och uppsköt de öfrigas aftecknande till ett kommande besök. Genom detta tillvägagående förlorades ingenting, då jag ändock hade varit nödsakad resa samma väg en andra gång, för att revidera teckningarna af de svårare inskrifterna. Det är i allmänhet endast genom upprepade undersökningar man kan komma till full viss-
het i läsningen af svårare runinskrifter.

Vid afteckningen af de med invecklade slingor prydda runstenarna i Resmo och Hulterstad hade jag god hjälp af min vän ryttmästaren Karl Follin från Helsingborg, som i tre veckors tid var mig följaktig på resan. Efter hans hemresa var jag hänvisad uteslutande till min egen tecknareförmåga.

En af de öländska runstenarne, nämligen den vid Gårdby kyrka, fick jag tillfälle besöka tvänne gånger; och då jag förvissat mig om att min teckning är riktig, meddelar jag densamma här jämte ett försök till tolkning af den i flere afseenden märkliga inskriften. De öfriga teckningarna kan jag icke nu aflemna. Jag anser det likväl lämpligt att redan nu meddela mina läsningar af alla de undersökta inskrifterna, med angifvande af de viktigaste punkter, hvori jag skiljer mig från mina föregångare. Till runornas form tager jag härvid ingen hänsyn, emedan sådant skulle leda till alltför stor vidlyftighet och runformerna dessutom icke kunna fullständigt åskådliggöras utan teckningar.

Vid inskrifternas anförande följer jag i hufvudsaken den ordning, i hvilken de blifvit af mig undersökta, och vid dem som aftecknats sättes * efter numret.

1*. Karlevi, Vickleby socken.

Liljegren nr 1323. Afbildningar finnas i *Bautil* under nr 1071 samt i Ahlqvists *Ölands Hist. och Beskr.* I¹. Den skada, som stenen lidit derigenom att ytan på ett ställe vittrat samt en större skärfva blifvit afslagen öfverst på ena sidan, förefans redan i 17:de årh., såsom man finner af teckningen i B. Den del af inskriften, som innehåller versen, är dock fullkomligt oskadad samt äfven förut rätt läst utom på ett enda ställe.

a) Versen:

+VNNYIT : NYR : *IT4 : VNNYDN :
 VNTI4TR . NI4I : DT4 : FTI4TR :
 TTIR : TNYT : DRDT :
 TRTNR : I : DTI4I . *NYI :
 FNT4T : RTD : NIDNR : RTDT :
 RNY : 4TRR . I . TTFTRYN :
 NTIT4 : ITRFNT . YRNT4TR :
 NRYRFT4RI : IT4I

Första ordet i 3:dje versraden är TTIR och läses så äfven hos Ahlqvist och i Bautil. Hvarifrån Rafn hemtat läsningen TTDR (*Inskriften i Firæus* s. 178) känner jag icke; förmodligen är det en af honom själf gjord korrek- tion. Första ordet i 7:de versraden har förut lästs NTIT4 (Bautil) och DTIT4 (Ahlqvist). Liljegren (se *Scand. Litt. Selskabets skrifter* 1820 sid. 392 ff.) har gissat Vantils.

¹ Dessutom fins en teckning, utförd af Hilfelning 1797, i Pehr Thams »Bref till någre Lärda Herrar i Köpenhamn». Denna teck- ning har jag ej sett, ty i det exemplar af brevet, som fins på här- varande univ. bibliotek, saknas teckningen. Enligt Sjöborg, *Samlingar* del. 3 s. 122 är Ahlqvists teckning en reviderad upplaga af Hilfelings.

Inskriften har $\text{N}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{I}^{\circ}\text{H}^{\circ}$. Första runan har erhållit en mycket bred och oregelbunden form på grund af en remna, som förefans i stenen redan då inskriften inhöggs; kännestreckket är inhugget tvärs öfver denna remna, så att runan kommit att likna ett t , hvars kännestreck utgår från stafven något nedanför toppen, + ett halft I^1 . Min läsning $\text{N}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{I}^{\circ}\text{H}^{\circ}$, hvilket uttalats Yndils, styrkes deraf att versen fordrar ett ord, som börjar med vokal samt rimmar med det följande ordet och begynnelseordet i den 8:de versraden².

b) Den i vanlig ordställning affattade delen af inskriften är nu på grund af de ofvannämnda skadorna ofullständig. Den består af tre rader, hvilka, liksom den föregående delen af inskriften, läsas bustrofedon. Jag läser följande:

+ $\text{H}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{t}^{\circ}$ — — — — — $\text{H}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{R}^{\circ}$. $\text{t}^{\circ}\text{I}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{I}^{\circ}\text{R}^{\circ}$. $\text{H}^{\circ}\text{I}^{\circ}\text{B}^{\circ}\text{t}^{\circ}$
 — — — — — $(\text{V}^{\circ}\text{R}^{\circ})\text{N}^{\circ}\text{D}^{\circ}\text{t}^{\circ}$. $\text{H}^{\circ}\text{N}^{\circ}\text{t}^{\circ}$. $\text{V}^{\circ}\text{N}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{R}^{\circ}\text{H}^{\circ}$. $\text{I}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{*t}^{\circ}\text{I}^{\circ}\text{H}^{\circ}$.
 $\text{N}^{\circ}\text{I}^{\circ}\text{I}^{\circ}$. $\text{H}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{I}^{\circ}$. $\text{t}^{\circ}\text{t}^{\circ}$. N° . $\text{t}^{\circ}\text{t}^{\circ}\text{N}^{\circ}\text{H}^{\circ}\text{t}^{\circ}$ — — —

De tre första runorna äro säkra, men derefter har ytan vittrat på ett stycke, så stort, att plats finnes för 7 eller 8 runor. Midt på det skadade stycket finnes skilje-

¹ Den halfva stafven är i B. origtigt tecknad såsom utgående från det öfre i st. f. från det nedre gränsstreckket.

² Formen Yndill är, såsom jag tror, en sidoförm till det af Liljegren förmodade namnet *Vandill*, eller *Vendill* och utgår från de böjningsformer, som en gång hade accenten på ändelsen, t. ex. dat. **Undlé*, af **Vundlé*, af ännu äldre **Vndlé* med vokaliskt *η*. Till dat. **Undlé* bildades en ny nmt. **Undill*, som genom omljud blef *Yndill*. Äfven folkslagsnamnet Vandaler hör otvifvelaktigt hit eller rättare *Vendill* betyder egentligen en Vandal (*Vandall*, om vokalvexlingen i suffixet, se Noreen, *Altisl. Gram.* s. 63). Till denna ordstam räknar Förstemann (*Namenbuch* I, s. 1255) äfven namnet *Vindill*. Detta synes oss fullkomligt riktigt, och vi kunna i dessa vexlande former spåra en tid, då vi i dylika ord hade samma på accenterna beroende afljudskiften, som ännu bibehållits i en del af de starka verben (*finna*, *fann*, *funno*).

tecken, bestående i en punkt, och lemningar synas af några af runorna. I samma rad är det sista ordet $\text{HIB}^\dagger$, hvars alla runor äro afstympade nedtill, derigenom att en större skärfva blifvit afslagen; den sista runan $\dagger$ är afslagen längs kännestrecket¹. Skadan sträcker sig öfver de två följande raderna, så att början af den andra och slutet af den tredje saknas. De första säkra runorna i andra raden äro $\text{ND}^\dagger$; framför dessa finnas lemningar af runor, hvilka jag förmodar varit VR . Framför $(\text{VR})\text{ND}^\dagger$ har troligen varit plats för ännu ett ord *IT . De två följande orden äro $\text{HN}^\dagger \cdot \text{VND}^\dagger \text{IR}^\dagger$. Den sista runan har icke varit rätt läst; midten af runan är mycket grundt huggen, men både den öfversta och den nedersta delen äro tydliga. Det sista fullständiga ordet i inskriften är nu $\text{††ND}^\dagger$. Den första runan kan läsas både som † och som N , ty kännestrecket till venster utgöres af ett litet hål efter en bortsprängd skärfva, och denna skada kan möjligen vara tillfällig och icke uppkommen vid huggningen. Till slut finnas spår af tre stafvar, hvilka det är omöjligt supplera.

Karlevi-inskriften är den enda af Ölands runinskrifter, som är inhuggen i granit. Alla de öfriga runstenarna på ön äro tunna hällar af Ölandskalksten.

2*. Resmo.

Från Resmo anför Liljegren fyra runstenar 1321—2, 1588—9. De två förstnämnda sägas hafva blifvit sönder-

¹ På teckningen i Bautil läses HIBI och alla runorna äro fullständiga, och äfven radens gränsstreck är utdraget förbi ordet. Men teckningen är tydligen här konstruerad, ty kännestrecket i $\dagger$ har varit ganska djupt, så att, om runan varit fullständig, hon svårligen skulle blifvit läst I. — För öfrigt gifver teckningen i B. i sin helhet en mycket origtig föreställning om inskriftens utseende. Stenen är fyrsidig och halfva östra sidan, hela norra och en del af den vestra äro täckta af inskriften, som omöjligt kan fullt tydliggöras med mindre än tre teckningar.

slagna och inmurade i kyrkans torn. Försvunnen är nu också 1589, som hört tillsammans med 1588. Den sistnämnde ligger som golfsten framför altarringen i kyrkan. Det är en tillhuggen kalkstenshäll, prydd med talrika, väl utförda ormslingor i upphöjdt arbete. Inskriften, som följer stenens kanter, är nu ofullständig, på grund deraf att större delen af venstra kanten, på hvilken inskriftens början varit inhuggen, blifvit afslagen. Det qvarvarande läses:

— — — þī · þīā · nīþn · Rþīþ · ı · ıþııþ[þ] · ıþııı ·
Rþııþııı · ıþııııı ııııı

Denna läsning skiljer sig från den af Liljegren anförda i följande punkter. I början har L. framför *þ* ännu en bokstaf *a*. Spår finnas nu af tvenne stafvar, men intet kännestreck är synligt.

I st. f. *litu* har L. *liti*.

L. har *stain*, *aftir*, *sina*; de runor, som här blifvit tagna som *a*, äro stungna *ı*, tydligt skiljaktiga från de *þ*, som förekomma i inskriften.

L. har *stain*. Vid slutet af detta ord är stenen skadad, men efter *þ* synes före skiljetecknet spår af ytterligare en staf, hvilken jag förmodar varit *þ*, så att stenen haft pl. *steina*, syftande på både denna och den förlorade stenen.

3*. Hulterstad.

I Hulterstads gamla kyrka fans en runsten, L. 1568, hvilken för längesedan försvunnit. Men en hittills okänd sten med runskrift hittades 1869 på kyrkogården vid upp-tagandet af en ny graf. Gräfvorne stötte sönder stenen och tre bitar upptogos samt blefvo af kantor Lindgren i Hulterstad inlagda i kyrkans materialbod, men ett fjärde stycke blef qvarlemnadt i grafven. Enligt kantor L:s uppgift satt detta stycke ännu qvar i grafvens ena vägg, då han tjenstgjorde vid begrafningen. Det eftersöktes af mig,

men utan resultat. — De tillvaratagna tre styckena, som noga passa ihop, utgöra tillsammans öfre delen af stenen och tillika större delen af det, som varit ofvan jord, då stenen var rest. Det är en tillhuggen kalkstenshäll af ljusgrå färg. Den bevarade delen har en längd af nära en meter; bredden är vid öfre ändan blott 20 cm, men tilltager nedåt, så att den vid fragmentets nedre ända är nära 35 cm. På ena sidan är uthugget ett fyrfotadjur med långsträckt kropp, omgifven af talrika ormslingor, allt i upphöjdt arbete. På den likaledes upphöjda kanten, som bildar en ram omkring ornamenten, är inskriften inhuggen. Den går uppåt den venstra sidan och nedåt den högra; början har funnits på det saknade stycket, men slutet synes vara bevaradt:

— — $\text{FR} \mid \text{NIT} \mid \text{RIT} \mid \text{ITITIT} \mid \text{ITIT} \mid \text{ITNTR} \mid \text{ITDNR} \mid$
 $\text{IT} \mid \text{ITDIT} \mid$

Stenen påminner om den nyss omtalade Resmostenen både genom sina ornament och genom inskriftens form, äfvensom deri, att den, såsom man finner af plur. *steina*, varit den ene af två sammanhörande resta stenar.

I Stenåsa, annexförsamling till Hulterstad, fans ännu i Ahlqvists tid (se *Ölands Hist. och Beskr.* II 2, s. 78) en runsten, liggande på kyrkogården (L. 1309, B. 1068 och 1075), men den har sedan blifvit förstörd.

4 och 5. Sandby.

De två runstenar, som äro afbildade i B. 1066 och 1067, äro nu resta bredvid hvarandra på Sandby kyrkogård. Inskrifterna äro tydliga och lättlästa samt, om man bortser från runformerna, rätt återgifna i B., med följande undantag.

1066. Det tredje namnet är ††††† , icke ††††† , som teckningen i B. har. Sista runan i YNDYI†† är i B. felaktigt tecknad med ett kännestreck ofvantill, så att den liknar † .

1067 har BRNDR med N icke N . Stenen har $\text{YND†} \times \text{†††}$, icke ††† , såsom det är tecknad i B. Vidare är första runan i præp. *eftir* på begge ställena, der den förekommer, † , icke † . Alla dessa fel finnas också hos Liljegren (1587 och 1586)¹. Deremot har Ahlqvist (a. a. II 2, s. 36 f.) de rätta läsarterna utom i BRNDR , som han återgifver med *brudr*.

6. Dröstorp, Sandby socken.

Dröstorp kallas ett litet hemman, hvilket ligger som en oas midt ute på Allvaret, mer än tre kilometer från närmaste by, Skarpa Alby i Sandby socken. Strax öster om detta hemman och ute på Allvaret, utanför hemmanets hägnad, fins en runsten, som fordom skall hafva varit rest vid en liten grafhög (Ahlqvist a. a. II 2, s. 37). Grafhögen är utgräfd och af stenen fins qvar endast ett fragment, utgörande öfre delen. Den sidan, på hvilken inskriften är inhuggen, är mycket ojämn och runorna bestå af smala, grunda streck, till följd hvaraf de äro svårlästa. Vid ett kort besök på stället lyckades jag få ut endast följande tecken:

$\text{R} \times \text{R††} \times \text{††††} \times \text{††††} \times \text{†(?) †(?)} \text{ — — —}$

Det femte tecknet är † , icke runan för *a*, såsom man finner uppgifvet hos Liljegren (1308) och Ahlqvist².

¹ Dessutom har L. följande nya fel i 1568 (= B. 1067): *pair* för *peir* och *Afripri* för *Afripri*. — Bautils *Kubl pin* gör L. till *Kubl pini* i det han läser första runan i det följande *iftir* två gånger.

² Af namnet, som börjat inskriften, fins nu endast sista runan qvar. När Ahlqvist meddelar hela namnet, har han afskrifvit en äldre källa, ty fragmentet var på hans tid ej större än nu.

7*. Gårdby.

På Gårdby kyrkogård, strax sydost om kyrkans kor, är en runsten rest, hvilken först är omtalad af Linné i hans *Öländska och Gotländska resa* sid. 102. Den intog på Linnés tid samma plats som nu. Då stenen är en af öns prydligaste runstenar och är rest på ett bemärkt rum invid en kyrka, som ligger invid allmänna landsvägen, förefaller det underligt, att den icke är afbildad i Bautil och icke heller anträffas bland de 29 teckningar af öländska runstenar, som 1634 togos af A. Rhezelius och som nu förvaras i Stockholms bibliotek. Man ledes af denna omständighet till en förmodan, att den tidigare funnits någon annanstädes inom Gårdby socken och först någon tid före Linnés besök (1741) blifvit uppställd på sin nuvarande plats. Men härom torde nu ingen säker upplysning kunna vinnas. Gårdbysten blef först aftecknad 1797 af Hilfelning, hvars teckning är återgifven i Sjöborgs *Samlingar för Nordens Fornälskare* II fig. 231. På grundvalen af Hilfelings teckning har Sjöborg lemnat en temligen fantastisk tolkning af inskriften, samma del s. 58 f. När Sjöborg här säger om Gårdbysten, att »den har åtminstone den förtjensten att vara bland nya upptäckter», finner man att han ej känt Linnés *Öländska resa*. — Inskriften granskades ånyo af Ahlqvist, som meddelat resultaten af sin granskning i *Ölands Hist. och Beskr.* II 2, s. 48. Liljegren återgifver inskriften under nr 1307 efter Hilfelning.

Gårdbysten, som är här afbildad i $\frac{1}{10}$ af naturliga storleken, är en tunn, blott 11 cm tjock kalkstenshäll af brun färg. Ahlqvist uppgifver stenens höjd till 2 alnar 11 tum = 1.46 meter, hvilket ungefär motsvarar afståndet mellan det nedersta inristade strecket och stenens öfversta kant. Nu är den öfver marken synliga delen af stenen blott 1.20 meter, hvilket beror derpå, att vid en för några år sedan företagen planering af kyrkogården fyllning på-

fördes omkring stenen, hvarigenom en del af ristningarna höljdes. Stenens största bredd' är 1.26 m. Inskriftsidan, som vänder mot norr, är, utan att vara tillhuggen, temligen jämn och glatt. Endast på ett par ställen finnas ojämnheter, som försvåra läsningen af inskriften. Dessa ojämnheter förefunnos dock redan då inskriften inhöggs och med visshet kan det sägas, att stenens yta sedan den tiden icke undergått någon förändring. — Inskriften är inhuggen dels i en enkel slinga längs stenens kanter, dels inom fotstycket af det utsmyckade kors, som pryder midten af stenen. Den förra delen af inskriften kallar jag i det följande *a*, den senare *b*.

Inskriften *a*, hvilken börjar nederst till venster, är tydligt och kraftigt inhuggen. Runornas längd växlar mellan 10 och 7 cm. Tre runor, hörande till det sista ordet, hvilka icke fått rum i slingan, äro inhuggna utom densamma, stödda på inre gränsstrecket.

Inskriften *a* lyder:

*†RÐRÐR × R†IH†I × H††I† × ÐI†H† ×
 †IH†I† × H†† × H†† × H†YIÐ × †R†Y × YÐ†† ×
 *††YI†R†† × BRÐI†††H × H†R × Y†RÐNY

Såsom skiljetecken mellan orden är ett litet kors användt. På två ställen mellan nära sammanhörande ord (HALFITR — AN och BRUÐIR — ANS) saknas skiljetecken. Beträffande de enskilda runorna märkes följande. I åttonde ordet har i andra runan Y hela stycket mellan qvistarna vid huggningen sprungit af. — I det tionde ordet har Hilfelings teckning första runan Y och Ahlqvist återgifver runan med *g*, men jag har icke kunnat finna att runan är stungen, hvilket också är osannolikt, då stungna runor icke annars förekomma i inskriften. — I det elfte ordet äro de tre första runorna starkt hopträngda och känne-strecket i den mellersta runan (†) är mycket kort; det ser ut som om runristaren först glömt den mellersta runan

och sedan inklämt den mellan de redan ristade * och ʀ. Den sjunde runan från nyssnämnda * läses på Hilfelings teckning som l, men är runan a, ehuru runan skiljer sig från öfriga † i inskriften derigenom att kännestrecket ej når längre än till stafven. Ahlqvist återgifver runan rätt med a. — I sista ordet (KARþUM) är första runan hos Hilfeling tecknad som en binderuna, i det att ett kännestreck för † blifvit fogadt till öfre delen af stafven i ʀ, men något dylikt kännestreck har jag ej kunnat upptäcka och Ahlqvist återgifver runan med k. Slutligen har Hilfeling uteslutit skiljetecknet framför KARþUM, hvar emot han har ett skiljetecken, som icke fins på stenen, mellan BRUþIR och ANS.

Inskriften b är mera svårläst. Runorna äro ställda i en bugtig rad och läsas nedifrån och uppåt. De äro grundt inhuggna samt af mycket vexlande storlek. De längsta stafvarna äro 7 cm, de minsta knappt 3 cm. Jag läser inskriften b på följande sätt:

BR†††R × RI†I × I†ʀ þN || R†þ† × ʀ††

Skiljetecken är äfven här ett litet kors, som på ett ställe ersättes af ett ornament. Mellan IAK (jag) och þU (du) saknas skiljetecken. I Hilfelings teckning äro inga skiljetecken här utsatta¹. — Första runan är på Hilfelings teckning ʀ och återgifves af Ahlqvist med o; runan liknar verkligen vid första påseendet os-runan, ehuru med qvistarna annorlunda ställda än hos Hilfeling. Runan är ʀ, men de från stafven nedåt rigtade strecken äro mycket grunda och knappt märkbara för ögat. De från stafven uppåt rigtade strecken äro deremot fullt tydliga och in-

¹ Hilfelings teckning lemnar äfven i andra afseenden mycket öfrigt att önska i afseende på noggrannhet. Den återgifver mycket illa ristningarnas utseende. Slingan är för regelbunden och ändornamenten äro origtiga. Vidare står korset för upprätt och de vinglika ornamenten äro icke i detalj utförda, hvarjämte i inskr. b runorna äro tecknade lika stora och ställda i en rät linie.

taga en sådan ställning till stafven, att det ej kan komma i fråga att läsa annat än **B**. — Andra ordet läses hos Hilfeling **NIÞR** och återgifves af Ahlqvist med *liti*. — Första runan är emellertid **R**, men mellersta delen af kännestreckket har icke kommit fram vid huggningen på grund af en här befintlig ojämnhet i stenen; den sista runan i ordet är **I** med ett derefter följande skiljetecken. — Den näst sista runan i inskriften liknar *****; då emellertid sammanhanget fordrar **þ**, är det ena tvärstreckket väl betydelselöst, ehuru det ser ut som om det vore hugget.

Sedan nu läsningen af inskriften blifvit fastställd, skall jag försöka tyda densamma¹.

Inskriften *a* innehåller två särskilda meningar, af hvilka den första omfattar 10 ord, den andra de återstående 6.

Orden **HARÞRUÞR RAISTI STAIN ÞINSA AIFTIR SUN SIN SMIP TRAK KUPAN** torde hafva uttalats: *Herþrúpr reisti stein þensa eftir sun sinn Smip, dreng gopan* = Härtrud reste (lät resa) denna sten efter sin son Smed, en god man. **HARÞRUÞR** uppfattar jag som kvinnonamnet *Herþrúpr*, i det jag tager **þ** som tecken för i-omljudet af *a*, liksom i det följande **TRAK** = *dreng*. I ordet **AIFTIR** *eftir* är samma ljud betecknad med *ai*. *Herþrúpr* förekommer i forntiden på Island, se *Vígaglúms saga* kapp. X och XI (= *Islenzkar Fornsögur* I sidd. 31 och 35). Det är sammansatt af *herr*, här, och *þrúpr* 1) styrka, 2) Thors dotter. Andra sammansättningar med *þrúpr* träffas på svenskt område: *Geirþrúpr*, allmänt, *Gunnþrúpr* (**KUNÞRUÞR** L. 261), *Ragnþrúpr* (**RAKNÞRUÞR** L. 926 = Boije *Månadsbladet* 1884 sid. 32,

¹ Hvad Sjöborgs öfversättning beträffar anser jag det tillräckligt att här ordagrant anföra densamma: »Hårtrud reste denna sten efter sin son Smidr, en bra karl. Hans halfbroder sitter i gården. Oranter lät hugga stenen af en rådig och kunskapsfull man (eller: lät hugga och anordna stenmonumentet).» Denna öfversättning upprepas af Ahlqvist med obetydliga förändringar, a. st.

planschen)¹. Då *prúpr* är en i-stam (jfr ags. *ðryð*), har det en gång haft i-omljud i nmt. sing. Om runristaren ännu sagt *Herprúpr* kan icke afgöras².

I præp. AIFTIR, *efter*, är sista runan **ʀ**, som senare förekommer i inskriften i BRUþIR, *brúþir*. I begge orden står **ʀ** för ett urspr. *r* i strid mot denna runas ursprungliga bestämmeelse, som är att beteckna ett af *s* uppkommet *ʀ*. Tvärtom finna vi i inskriften runan **R**, som egentligen är tecken för ett ursprungligt *r*, använd som ett tecken för ett af *s* uppkommet *r*-ljud i orden *Herprúpr*, *Hallfindr*, *sitr*, *Brandr* (se längre ned). Förklaringen till detta förhållande är gifven af dr Wimmer, som visat att **R** (**ʀ**) redan tidigt genom analogien erhållit ett utvidgadt område, sålunda att detta ljud, som vanligast förekom i ordens slut, inträngt i många ord, som ändades på ursprungligt *r*, medan omvänt **R** (**ʀ**) omkr. år 900 öfvergått till *r* (**R**) efter dentaler. Se *Kort Udsigt over det philologisk-historiske Samfunds Virksomhed i Aarene 1876—78* s. 16 ff.³

¹ Namnet på Gårdbystenen kan, såsom prof. George Stephens i bref till mig påpekat, också läsas *Harppruþr*, hvilket under formen *Harttrudis* anföres af Förstemann s. 607 från en frankisk urkund från 9 årh. Jag anser det likväl sannolikast att den på stenen omtalade personen hetat *Herprúpr*, då detta namn förekommer på andra ställen i Norden, under det *Harppruþr* är här okänt.

² *Prúpr* hör till de få fem. i-stammar, som bevarat *r* i nmt. sing., och det har på grund deraf i fno. liksom fno. *brúþr* öfvergått till ja-stamböjning. Se min *Forngutnisk ljudlära* s. 11.

³ Undantag från de af Wimmer funna reglerna äro sällsynta i svenska och danska inskrifter tillhörande 10 och 11 årh. Märkligt är det därför, att vi på Karlevistenen, hvars inskrift tydligen tillhör hedna tiden, finna endast **R** (*r*), under det former, i hvilka **ʀ** kunnat användas, förekomma på flere ställen i inskriften. Jag vet icke att förklara detta förhållande på annat sätt än att runristaren, som säkert icke varit Öländing, talat en dialekt, i hvilken de två *r*-ljuden redan sammanfallit. I de norska inskrifterna finna vi icke Wimmers regel vara tilläpplad.

Smipr såsom namn har jag icke funnit någon annanstädes; ty ett *SIMIPR*, som förekommer i en Södermanländsk inskrift (B. 1126) bör kanske annorlunda uppfattas.

Tydningen af den återstående delen af inskriften *a* HALFITRAN BRUþIR ANS SITR KARþUM erbjuder större svårigheter. Runorna före det första skiljetecknet innehålla tydligen ett namn, till hvilket BRUþIR ANS, *bróþir* (*h*)ans, är apposition. Men de nio tecknen *†N†R† kunna svårigen gifva ett nordiskt namn, huru man än tyder hvarje särskild runa. Vi måste antaga att dessa nio tecken innehålla mer än ett ord. De sju första gifva ett namn af en antaglig form: *Hallfindr*, motsvarande ett *fno*. *Hallfinnr*, af *hallr*, sten, och *Finnr*. Något sådant namn förekommer visserligen icke, men vi hafva andra sammansättningar med *Finnr*, hvilka äro fullkomligt synonyma: *Bergfinnr*, *Gunnlaugs* S. kap. 2, och *Steinfinnr* (*-þir*), som citeras af Egilsson i *Lex. poet.* s. 172 a. Någon betänklighet att antaga ett namn *Hallfindr* kan således icke förefinnas. Men hvad skola vi göra af de två återstående tecknen AN? Jag förmodar att detta är pron. *hann*, i hvilket *h* blifvit utelemnadt liksom i det efter *bróþir* följande ANS = hans. Vi träffa ofta, i synnerhet i gutniska inskrifter, subjektet på detta sätt upprepadt genom ett pronomen¹, och här har *hann* blifvit tillagdt af en särskild anledning: den som författat inskriften, har velat bringa orden i versform och genom inskjutande af det för meningen öfverflödiga *hann* har han erhållit både en behöflig stafvelse och en tredje rimstaf.

¹ Se Säve, *Gotlands Runinskrifter* (*Gutn. Urkunder* s. 39 ff.): 104 (= *Ann. f. Nord. Oldk.* 1852 pl. VII b) Juan i Grenium *han* gaf þissa krunnu etc.; 138 (= L. 1856) Botmuntr kullans *han* lit gera etc.; 71 (= L. 1736), 122 (= L. 1763), 124 (= L. 1765), 147 (= L. 1855) m. fl. Om dylika uttryck i isl. bokspråk se Lunds *Ordförjningslära* § 186: 2.

Halljindr hann
bróðir hans

bilda ett par trestafviga versrader¹. Hvad som bekräftar, att dessa ord afsigtligt blifvit fogade i versform, är att de två efterföljande orden *sitr garpum* äfven bilda en trestafvig vers och att konstruktionen med blott dat. *garpum* här tydligen blifvit vald för rytmens skull. Dessa ord kunna svårigen ordagrannt betyda annat än *sitter i gårdarna* och det naturliga och regelbundna uttrycket härför hade varit *sitr i garpum*, som otvifvelaktigt hade blifvit valdt af runristaren, om han icke velat sätta orden i versform. Vi hafva emellertid i Eddan ett exempel, som visar att i mycket gammal tid verbet *sitja* kunde förenas med blott dat. på frågan hvarest?, nämligen Rigsþula vers 47 (Bugges upplaga):

(*Pá*) *kvíð þat kráka*
sat kvisti ein.

Att här står blott dat. *kvisti* kan icke bero på ett afskrifvarefel, emedan genom en præpositions insättande versen blir felaktig. Jag förmodar, att den ovanliga konstruktionen med ensam dat. vid *sitja* här såsom i Gårdbyinskriften blifvit vald för versens skull³.

¹ Det ser visserligen egendomligt ut, att två af rimstafvarne äro i *skriften* utelemnade. Men i *talet* kunde de icke saknas och de voro dessutom lätta att suppleras för den med tidens skrift och språk förtrogne. Ett sådant utelemnande af *h*, som förekommer i andra landskaps folkspråk, är okänt i öländskan. Det är möjligt, att runristaren uteslutit dessa lätt tilltänkta tecken och skiljetecknen, som borde stå framför dem, blott af hänsyn till rummet, som mot slutet af slingan började blifva knappt.

² Beträffande reglerna för den fornnordiska versläran få vi hänvisa till Sievers epokgörande *Beiträge zur Skaldemetrik*, i Pauls u. Braunes *Beiträge*, b. VI, VIII och X samt *Proben einer metrischen Herstellung der Eddalieder*, Tübingen 1885 (program).

³ Professor Wisén fäste min uppmärksamhet på det anförda exemplet i Eddan, då jag april 1885 redogjorde för Gårdbyinskriften

Sista delen af inskriften *a* betyder således: »Hallfinn, hans broder, sitter i gårdarna». Men hvad menas med uttrycket »sitter i gårdarna»? Innan jag kan gifva svar på denna fråga, måste jag behandla inskriften *b*.

BRANTR RITI IAK þU RAþA KAN har uttalats: *Brandr ritti jak, þú rápa kann(t)*. RITI får läsas med två *t* och långt *i*, af *ríta*, rista. Detta verbum är ursprungligen starkt, men tydlig stark böjning förekommer i runinskrifterna blott ett par gånger; deremot har man ofta præter. RITI, som visar, att ordet blifvit öfverfördt till svaga konjugationen. Första pers. præter. ändas här på *i* och var således på runristarens tid (midten af 11 årh.) i fsv. lik tredje pers. Den ursprungliga betydelsen af *ríta* är skrapa, raspa, sarga (jfr fht. *rīzan*) och häraf förklaras, att det nästan alltid på runstenarna förekommer med sten till objekt. Det heter regelmässigt *ríta stein*, men *rista runar*, jag har träffat få undantag från denna regel. I denna inskrift är obj. *sten* utelemnad af särskild anledning, som senare skall omtalas. Det kunde lätt underförstås.

Þú rápa kann betyder: du kan tyda. *Kann* (3:dje pers.) står för *kant* (2:dra pers.), hvilket förmodligen är föranledt deraf att verbet är genom ett ord skildt från sitt subj.

Öfversättningen af inskriften *b* blir således: »Jag Brand ristade, du kan tyda». Frågan är nu: hvarpå syftar runristaren med tillägget: du kan tyda? Det synes mig klart att detta uttryck måste hafva afseende på någon dunkel-

i Lunds Filologiska sällskap. Jag hade då icke observerat, att orden i slutet af inskriften *a* voro ställda i versform, och antog, att runristaren utelemnat præpositionen framför *garþum* antingen för det knappa rummets skull eller ock för att göra uttrycket tvetydigt, i det jag förestälde mig såsom en möjlighet, att betydelsen blefve olika, om man supplerade præp. *á* eller *i*. Jag är nu öfvertygad att *sitja* blifvit konstrueradt med ensam dat. för versens skull. Jag har för öfrigt icke funnit något bevis för att man kunnat säga *á garþum* på frågan hvarest? I fno. heter det alltid *i garþum*.

het i den föregående inskriften. Liknande hänvändanden till läsaren att bruka sitt skarpsinne förekomma i två andra runinskrifter, på en runsten i Södermanland (L. 947) och på en dopfunt i Bohuslän¹ och begge inskrifterna äro svårbegripliga dels på grund af runors utelemnande, dels på grund af deras hopfogande till mångtydiga bindrunor. Det dunkla i Gårdbyinskriften, på hvilket runristaren syftar, är utan tvifvel uttrycket *sitr garpum*, som är tve tydigt. Dessa ord kunna nämligen enligt min mening öfversättas både »vistas i Gardarike eller Ryssland» och »vistas i Gårdby». Att de kunna hafva den förra betydelsen behöfver jag ej här orda om, då det är välbekant, att Nordbornas äldsta namn på Ryssland var »*Garpar*» (dat. fsv. *Garpum*, fno. *Gorpum*). Gårdby socken på Öland kallades visserligen redan i 14 årh. *Gardby* (Styffe, *Skandinavien under unionstiden*, 2 uppl. s. 215), men att orten i ännu äldre tid hetat *Garpar* är ju redan a priori antagligt och bevisas enligt vår tanke af den närvarande inskriften. *Garpar* hette i forntiden en gård på Island, hvilken omtalas i sagorna (*Scripta hist. Isl.* XII, s. 178), och på Gotland fins ännu en socken med namnet *Garda*, äldre *Garpa(r)* (Styffe, a. arb. s. 348). Namnet har ursprungligen varit appellativum och betydtt »de inhägnade åkrarna» i motsats till de ohägnade utmarkerna. När den gård och socken, som ursprungligen hette *Garpar*, senare kallas *Garpabyr*, *Gardby*, *Gårdby*, har namnet undergått samma utveckling som det af våra förfäder brukade namnet på Ryssland. I den fno.-isl. skaldepoesin heter Ryssland alltid blott *Garpar* (dat. *Garpum*, *Gorpum*), men senare utvidgades detta till *Garpariki*, som är nästan utslutande brukligt i den isl. bokliteraturen. I en så gammal text som Ägrip heter det dock ännu *Garpar* (se Dahlerups uppl. s. 44). Jag tror, att det ej kan råda något

¹ I Kareby kyrka. Om denna inskrift se Boije, *Bohusläns runinskrifter*, i *Bidrag till kännedom om Bohusläns fornminnen* 1884 s. 271.

Antiqv. Tidskrift. 9: 2.

tvifvel om att uttrycket *sitr garpum* hade begge de nämnda betydelserna. Runristaren har i inskriften skolat meddela Hallfinns vistelseort, men genom valet af ett dubbeltydigt uttryck gifver han i sjelfva verket läsaren ingen säker upplysning derom, och det är härpå det syftas med det gäckande tillägget: *pú rápa kann(t)*.

När jag för ett års tid sedan meddelade professor George Stephens min här framställda uppfattning af Gårdby-inskriften, förklarade han sig ej kunna gilla densamma. Uttrycket *sitr garpum* kan efter prof. Stephens' mening här hafva endast en betydelse »vistas i Gardariki». Prof. S. resonnerar på följande sätt: Härtrud var en enka, som lät resa stenen öfver sin afiidne son Smed. Men hon hade en annan son, hvarför deltog han ej i stenens uppresande? Derfor att han satt långt borta, som väring i Gardarike. Rigtigheten af denna mycket skarpsinniga slutsats kan jag så mycket snarare erkänna som jag sjelf kommit till ett liknande resultat genom ett annat betraktelsesätt. Det fins omkr. 60 runstenar, som äro resta öfver i utlandet fallna nordbor. Dessa tillhöra otvifvelaktigt alla vikingatiden. Om vi betänka att den stora massan af runstenar tillhör tiden efter vikingatiden, finna vi, att det ofvannämnda antalet måste utgöra en mycket betydlig procent af samtida runstenar. När de hemmavarande så ofta reste minnesvårdar öfver sina utomlunds fallna släktingar, tror jag att de gjorde detta icke så mycket för att hedra de afidna som kanske snarare för att hedra sig sjelfva. Vi böra besinna att de utvandrade krigarna tillhörde samhällets högsta klasser samt att det att deltaga i en berömd vikingahöfdings färder eller såsom väl aflönad väring tjena en mächtig utländsk furste förlänade en man ett så högt anseende hos hans landsmän, att hela släkten derigenom vann i betydenhet. Den man eller kvinna, som på en runsten kunde angifva sig som släkting till en fallen viking eller väring, angaf dermed också sin egen

höga ställning i samhället. Om därför, när Härtrud lät resa en minnesvård öfver sin aflidne son Smed, hon hade en annan son, som intog en framstående ställning som väring i Ryssland, hade hon all anledning önska, att detta framhölls i inskriften, då hon deremot icke haft någon anledning låta omtala hans vistelseort, i fall han sutit hemma i Gårdby. Vi kunna således af hvarjehanda omständigheter sluta, att uttrycket *sitr garþum* på Gårdbystenen verkligen har afseende på Ryssland. Men jag måste likväl fasthålla min åsigt att sjelfva uttrycket är tvetydigt. Runristaren, som såg detta, kunde icke afhålla sig från att skämta med efterverlden och tillade därför de ofta omtalade orden midt på stenen. Men härvid har han troligen varit ledd af ett annat motiv; han synes hafva varit mycket angelägen visa att han var icke blott en runkunnig, utan också en verskunnig man; ty orden:

*Brandr rítti jak,
þú rápa kann(t),*

bilda ett regelbundet verspar i versslaget *kvípuhátttr*. Att versformen är åsyftad, bevisas både genom utelemnandet af obj. till *rítti* och genom ordens ordning, som ej är den för prosa naturliga.

Inskriftens ålder kan temligen noga bestämmas. Den kristna symbolen, som är inristad midt på stenen, visar att stenen ej kan vara äldre än midten af elfte århundradet, i synnerhet om vi betänka, att de östliga delarna af vårt fädernesland voro de, som sist blefvo kristnade. Men den kan ej heller vara yngre, då den är rest efter en man, hvars broder tjente som väring i Ryssland. Ty väringafärderna till detta land upphörde just vid denna tid; 1043 är det sista år väringarna omtalas som hjälptrupper i den ryska hären¹. Vi kunna således tryggt

¹ Se Wilhelm Thomsen, *Ryska Rikets grundläggning genom Skandinaverna*, öfversatt af Sven Söderberg, s. 109. (Nr 30 i *Ur vår tids forskning*).

På det bortslagna stycket har varit plats för runorna $\mathfrak{t}\mathfrak{n}\mathfrak{r}$; spår af den sista stafven finnes ännu. — Af första runan i det följande ordet saknas öfre delen, men läsningen $\mathfrak{n}$ är likväl säker. — Namnet på den, till hvars minne stenen är rest, läses fullständigt i B. $\mathfrak{r}\mathfrak{t}\mathfrak{h}\mathfrak{t}\mathfrak{n}\mathfrak{r}$. En tunn flisa har senare fallit af här, så att af $\mathfrak{t}$ intet spår finnes, af $\mathfrak{h}$ fins kvar endast nedersta delen och i $\mathfrak{t}$ saknas känne-strecket till venster.

Första ordet i inskriften är origtigt på begge teckningarna i B., hvilka också i senare delen af inskriften origtigt hafva $\mathfrak{r}\mathfrak{t}\mathfrak{h}\mathfrak{t}$ i st. f. $\mathfrak{t}\mathfrak{r}\mathfrak{h}\mathfrak{t}$. — Vidare äro på begge teckningarna åtskilliga runor stungna; jag har öfvertygat mig om att inga sådana runor finnas i inskriften. För öfrigt är inskriften rätt återgifven i dessa teckningar, om man undantager de öfverflödiga punkter, som på 1055 blifvit tillsatta på begge sidor om andra runan i namnet $\mathfrak{h}\mathfrak{r}\mathfrak{n}\mathfrak{t}\mathfrak{n}\mathfrak{r}$. — I den läsning af inskriften, som meddelas L. 1306, träffar man många felaktigheter.

10*. Lerkaka, Runstens socken.

När man söderifrån nalkas Lerkaka by i Runstens socken, träffar man på venster hand, strax innan man kommer fram till byn, den stora runsten, som är afbildad B. 1054; den ligger på marken helt nära landsvägen med inskriftsidan uppåt. Stenens historia är känd ända sedan 1500-talet (Ahlqvist, *anf. arb.* II, 1 s. 259). Den var redan då sönderslagen, men inskriften var fullständig. I detta skick befann stenen sig ännu, då den för Bautil begagnade teckningen togs (slutet af 1600-talet). Senare har ytan på öfre fjerdedelen till höger sprungit sönder i tunna flisor. På Ahlqvists tid lågo de flesta af dessa fragment ännu kvar på stenen, men när jag besökte denna, voro de alla borta. Genom att söka i en närstående, af lösa kalkstensflisor uppförd mur återfann jag ett stycke, som märkligt nog var det, som saknades på Ahlqvists tid. —

att runan varit l. Formen ↑ förekommer för öfrigt ej i inskriften, endast 1.

Runstenen vid norra sidan af Bägby bro har den mest svårlästa inskrift jag träffat på någon öländsk runsten. Stenen är alldeles oskadad, men inskriftsidan är så skroflig och ristningarna så grunda, att man i början betviflar att något är inhugget. Det lyckades mig att läsa följande:

YNDÞR↑↑R . ↑NY HN↑IT R↑IH↑N HN↑IT : ↑ . ÞIT↑
↑Y↑IR BRNÞR HIT↑ YND↑ . ↑HN↑↑↑ ↑NY

Ordet *auk* står inom halfkretsen ofvanför den punkt, der slingans ändar förenas¹. Inom samma halfkrets fins plats för ytterligare två runor och jag har tyckt mig kunna läsa ett *, bestående af mycket breda och grunda streck, men hvilken runa, som fyllt det återstående rummet eller om der ens funnits någon, kan jag ej afgöra. Utanför halfkretsen, ett stycke till höger läses ett mycket tydligt Y; framför detta fins något som liknar ett oregelbundet T och efter Y har jag funnit t. Om allt detta vore riktigt, skulle den andre broderns namn vara Helge, men endast Y är fullt säkert.

13. Gärdslösa kyrka.

I Gärdslösa kyrka fins ett runstensfragment, som förut ej varit känt och som blef mig anvisadt af kapten Sidén i Borgholm. Det ligger som golfsten under hvalfbågen emellan kyrkans hufvudskepp och norra tvärskeppet. Stenen i sin helhet har varit en tillhuggen kalkstenshäll, hvars höjd och bredd kunna beräknas till två meter. Fragmentet

¹ Se teckningen, 1059, i B. Denna teckning återgifver inskriften rätt till och med HITH. Inom halfkretsen är teckningen blank. — Ahlqvist har ej kunnat läsa något alls af inskriften, ty han meddelar (II, 1, s. 230) såsom inskrift på denna sten den inskrift, som fans på en nu förlorad runsten, som äfven varit rest vid Bägby bro (= B. 1057).

har en höjd af 120 cm och bredd af 112 cm och har utgjort något mer än fjerdedelen af hela stenen, bildande dennes öfre stycke till höger. Hufvudinskriften har varit inristad i en enkel ormslinga, som varit anordnad på samma sätt som slingan på stenen i Runstens kyrka (B. 1036); ormens hufvud fins vid nedre kanten af fragmentet. En annan inskrift, som omtalat runristaren, har varit inhuggen midt på stenen. — Ytan är mycket skadad genom tramp, några runor äro till följd deraf svårlästa, på ett ställe är ett helt ord bortnött. Af inskriften i slingan är följande läsbart: $\mathfrak{V}R : \mathfrak{V}IR : \mathfrak{V}t\mathfrak{D}NR : \mathfrak{H}t - - - \mathfrak{V}\#t\mathfrak{t}$. Emellan $\mathfrak{H}t$ och $\mathfrak{V}\#t\mathfrak{t}$ fins rum för fem runor, men stenen är här så nött, att det fins ej ens spår af ristning. Efter *gopan* är inristadt ett tecken liknande ett månggrenadt Ψ (med två kvistar på hvarje sida). Innanför slingan, under ordet *sin* läses ordet $\mathfrak{H}t\mathfrak{H}t$, hvars sammanhang med inskriften nu ej kan utrönas.

Af den midt på stenen inristade inskriften är följande kvar:

$\mathfrak{H}NR R|\mathfrak{H}t| R\mathfrak{H}t\mathfrak{H}$

De två sista runorna i $R|\mathfrak{H}t|$ äro otydliga.

14*. Köping.

Den ståtliga runhäll, som är afbildad B. fig. 1078, är rest på en låg ås ett par hundra steg sydost om Köpings kyrka. Inskriftsidan är mycket skroflig, men runorna äro rätt tydliga utom på ett enda ställe:

$\mathfrak{D}NR\mathfrak{H}A : tNR : \mathfrak{D}NR\mathfrak{H}t\mathfrak{H}t : tNR : \mathfrak{D}NR\mathfrak{H}t\mathfrak{H}tR : \mathfrak{D}t\mathfrak{H}A : \\ \mathfrak{B}R\mathfrak{H}NR : R\mathfrak{H}t\mathfrak{H}t\mathfrak{H} : \mathfrak{H}t\mathfrak{H}t : t\mathfrak{H} : \mathfrak{V}NR\mathfrak{H}NR : \mathfrak{V}t\mathfrak{D}NR : \mathfrak{H}t : \\ \mathfrak{V}NR : *t\mathfrak{H}t\mathfrak{H} : \mathfrak{H}NR : *t\mathfrak{H}t\mathfrak{H}.$

I inskriften är allt tydligt, utom ordet *fapur*. Vid detta ord är stenen i hög grad skroflig och en djup spricka har försvårat inhuggningen. Första runan $\mathfrak{V}$ är tydlig; i den andra t har kännestreckket ej kommit fram

på grund af sprickan. Den tredje runan þ är mycket svagt inhuggen; nedre delen, både af stafven och kännestreckket, är knappt märkbar. Fjerde runan är ett oregelbundet n. Sista runan i ordet är af misstag också bildad som n, kännestreckket är mycket kraftigt inhugget utan den minsta krök på midten. Men runristaren har själf antydtt, att här bör läsas k och icke n, derigenom att vid midten af kännestreckket två korta, något uppåt rigtade streck blifvit tillagda, ett på hvardera sidan.

I ordet **YNÞ** är första runan på ett egendomligt sätt stungen, ett litet tvärstreck är fogadt till stafven nedanför kännestreckket.

15*, 16. Köpings kyrkogård.

På Köpings kyrkogård fann jag två hittills okända runstenar. De voro nedsjunkna i jorden, så att endast deras öfverkanter stucko upp i jordytan.

Den ene är blott ett fragment. Det har varit en mindre sten, som afsmalnadt uppåt. Inskriften har varit inhuggen i en enkel slinga, som följt stenens kanter. Då öfre delen af stenen saknas, finnas nu endast inskriftens början och slut kvar. Detta är att beklaga, ty inskriften synes icke hafva varit affattad i den vanliga formeln. Det, som kan läsas, är detta:

NIÞIRNÞ . 4† — — — — ††† . 4

Spår finnas af ännu några runor, hvilka dock ej kunna till sitt värde bestämmas.

Den andre stenen är fullständig, men olyckligtvis är stenarten mycket lös, till följd hvaraf ytan starkt medtagits af förvittring. Stenen är tillhuggen och har ungefär samma form som den af Montelius i *Sveriges Historia* första bandet s. 336 afbildade Hablingbostenen på Gotland. Begge sidor äro prydda med smakfulla ormslingor i upphöjdt arbete och på den jemväl upphöjda kanten på ena

sidan har runinskriften funnits, men af denna äro nu blott enstaka runor läsbara.

17. Alböke.

När jag för arkeologiska undersökningar uppehöll mig i Dalby, som är nordligaste byn i Köpings socken, berättade man att i den närmast liggande gården, i Unnestads by af Alböke socken, en runsten skulle ligga. Uppgiften befans riktig. Det var en tillhuggen rektangulär grafsten af 0.65 meters längd och 0.32 meters bredd. Den hade i många år legat som brolägningssten vid brunnen, der boskapen vattnades, och var därför mycket nött och illa faren. Till utseendet var den hel, men när den skulle upptagas, befans öfversidan vara spräckt i tunna skärfvor, som föllo isär. De flesta styckena voro dock så stora, att de kunde tillvaratagas, och sedan de blifvit rengjorda och åter hopfogade, erhöles en någorlunda fullständig föreställning om ristningarnas utseende. De bilda ett likarmadt kors med prydliga utsirningar vid fot och topp. Öfver midten af korset är en 4 cm bred ring inristad, i hvars nedre hälft runorna stå. Endast början har jag kunnat läsa: *IR : NITR : ITT : Slutet är nästan alldeles utnött.

En gammal kvinna i Unnestad berättade att för omkring 30 år sedan socknemännen i Alböke kommit öfverens, att sig emellan dela alla på kyrkogården befintliga grafstenar, till hvilka inga kända egare funnos, och antagligen har den i fråga varande stenen vid detta tillfälle blifvit bragt från Alböke kyrkogård till det ställe, der den af mig anträffades. Stenen fördes af mig till Kalmar och inlemnades till museet på Kalmar slott, att der förvaras till dess k. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien finner godt att annorlunda förordna.

Af denna redogörelse framgår, att af 17 inom det besökta området anträffade runstenar 7 äro så skadade, att de helt och hållet eller till större delen förlorat sitt värde. Om vi till dessa 7 lägga 18 runstenar¹, som tidigare varit kända från det nämnda området, men som nu äro försvunna, finna vi att de förluster, som språkvetenskapen här lidit, omfatta mer än två tredjedelar af alla härifrån kända stenar med runinskrift. Till en del förklaras ödeläggelsen af att inskrifterna blifvit inhuggna i ett så bräckligt material. Men till en stor del är skulden utan tvifvel att söka i befolkningens brist på vördnad för fornminnena. För att spara sig den ringa mödan att bryta sig en ny håll ur den öfver allt lätt åtkomliga kalkgrunden, har man vid förefallande behof ofta hellre tillgripit en redan färdig håll utan att fästa något afseende vid de dyrbara minnen, som kunnat vara förbundna med densamma. Jag såg på flere ställen präktiga likstenar använda som trappstenar. I en kyrka, i hvars torn jag kom upp, voro ramarna i tornöppningarna förfärdigade af grafstenar med ovanligt rika ristningar. På samma sätt har mången runsten, enligt hvad man med visshet vet, blifvit använd till att fylla ett ringa rum i en kyrkas mur; om åtskilliga andra runstenar, som försvunnit vid kyrkornas ombyggnad, men om hvilkas öde ingenting är uppgifvet, kan man förmoda, att de fått göra samma tjänst. Men den misshandling, för hvilken minnesstenarne varit utsatta, öfverträffas af den förödelse, som öfvergått ett annat slag af fornminnen, nämligen grafvarna. Ingen annan del af vårt land torde ega en så stor mängd grafvält från jernaldern som Öland. Den omständigheten att dessa vanligen finnas på ofructbara grusmarker, har gjort

¹ I Algutsrum 1, i Resmo 3, i Mörbylånga 4, i Hultestad 1, i Stenåsa 2, i Runsten 1, i Gärslösa 2, i Repplinge 1, i Köping 3. Härtill kommer en förlorad runinskrift, som funnits på en kyrkdörr i Hultestad.

att de blifvit skyddade för plogen. Men i stället hafva de blifvit offer för skattsökares och fornsakskrämares vinningslystnad. Jag har på Öland genomvandrat mångt stort graffält utan att kunna upptäcka en enda grafhög, som icke burit tydliga spår af att hafva varit utsatt för plundring. Af det rika arkeologiska material, Öland egt i sina många forntidsgrafvar, är numer blott en ringa del fullt brukbar för den vetenskapliga forskningen.

Grafundersökningar verkställdes af mig på Öland sommaren 1884 vid Karlevi i Vickleby socken, vid Hulterstads by i den liknämnda socknen samt vid Dalby i Köpings socken. Vid undersökningarna på de två först nämnda ställena biträdde jag af ryttmästare Follin.

Karlevi by ligger vid foten af Ölands vestra landborg¹ en mil söder om det midt emot Kalmar belägna öfverfartsstället Färjestaden. Uppe på sjelfva landborgen midt framför byn finnes en mängd fornlemningar. Dessa äro af fyra slag:

- 1) Stensättningar och ensamt stående resta stenar.
- 2) Runda grafhögar. Den största af dessa har en lodrät höjd af $\frac{2}{3}$ m, de öfriga äro mycket små.
- 3) En egen art fornlemningar, bestående i rektanglar, som äro bildade genom i jorden på kant nedstuckna hällar eller flisor af kalksten. Dessa rektanglars längdriktning är alltid norr och söder; de kantställda flisorna höja sig obetydligt öfver jordytan; de stå i allmänhet temligen glest och rektangelns södra sida är alltid öppen. Det genom flisorna begränsade rummet höjer sig icke öfver den omgifvande marken. De flesta af dessa rektanglar hafva en bredd af omkr. 2 meter, men en, som utmärkes derigenom

¹ Om betydelsen af denna benämning se Ahlqvist, *Ölands Hist. och Beskr.* I s. 330. Landborgen har här en betydande höjd med fri utsigt öfver Kalmar sund.

att en kalkstenshäll af nära 2 meters höjd öfver jordytan och 2.5 meters bredd är rest vid norra sidan, har en bredd af öfver 4.5 meter. Denna senare rektangel är orörd, men nästan alla de öfriga bära spår efter i dem företagna gräfningsar.

4) En aflångt fyrkantig, låg jordhög, hvars gränser likaledes voro utmärkta genom i jorden nedstuckna kalkstenshällar; dessa hällar stodo ganska glest och höjde sig högst ett par handsbredder öfver marken.

Denna senare fornlemning blef af oss undersökt.

Högen hade en längd i öster och vester af 13.5 m. Till större delen låg den på alldeles jemn mark, endast vestra ändan låg på mark, som sakta sluttade mot sydvest. Högens yta var kullrig, den största höjden öfver den omgifvande marken var omkr. 40 cm. Vid norra sidan funnos tre kantställda hällar, den ene stod helt nära nordvestra hörnet och var $\frac{1}{2}$ meter lång, den andra stod en half meter från denne och hade en längd af 0.7 m; den tredje stod $3\frac{1}{2}$ m längre i öster och hade en längd af 0.8 m. Derefter var ett öppet rum af öfver 6 m ända till östra gränsen, som utmärktes genom en 0.8 m lång häll, som stod i nordöstra hörnet. I vestra sidan fans en mindre, kantstående häll, men i stället var här gränsen på ett 2.3 m långt stycke utmärkt genom på hvarandra i tre hvarf horisontelt lagda hällar (se fig. 1).

I högens yta syntes hällar, som stodo vinkelrätt mot högens längdriktning och hvilka delade högen i tre afdelningar. Det visade sig genom undersökningen, att dessa afdelningar voro särskilda fyrkantiga grafhögar, hvilka blifvit lagda så in till hvarandra, att de till det yttre bildade ett sammanhängande helt. Den vestligaste afdelningen eller fyrkanten hade en bredd af 3.5 meter och skildes från den mellersta genom två hällar, af hvilka den ene stod upp till norra gränsen och var 0.6 meter lång; den andre stod ungefär i högens midtlinie och hade

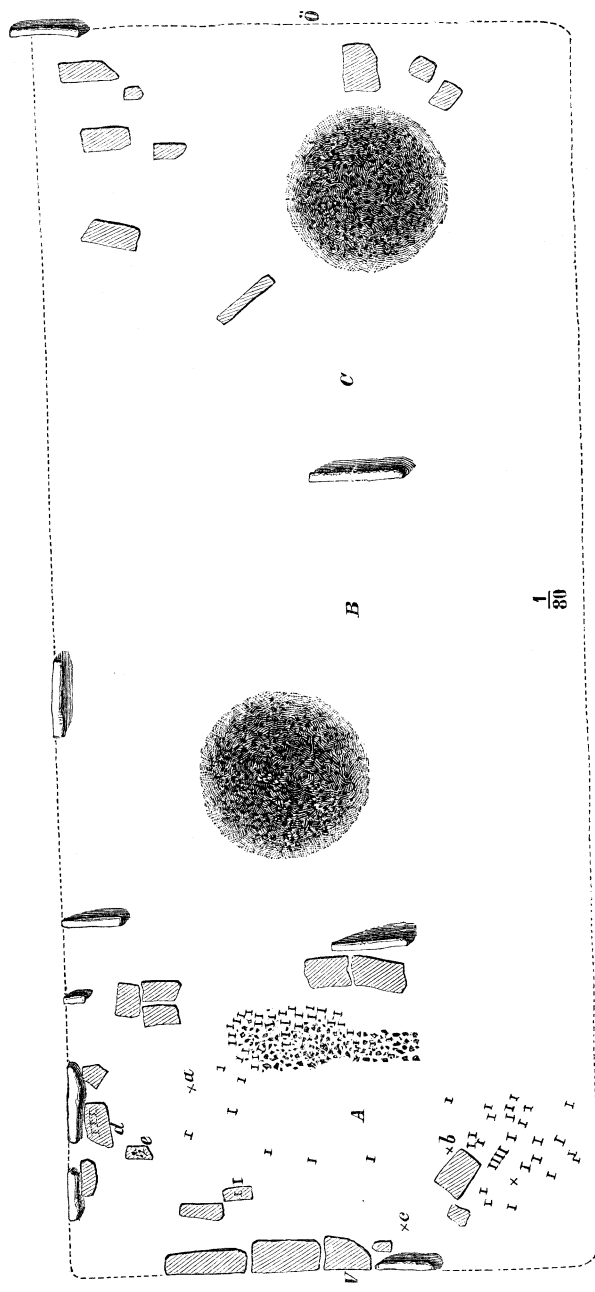
en längd af 0.8 meter. Som planteckningen visar, stod den förre något litet längre i öster än den senare. Den mellersta afdelningen hade en bredd af nära 5 meter och dess gräns i öster var utmärkt genom en meterslång håll, som stod i högens midtlinie. Den östligaste afdelningen hade likaledes en bredd af 5 meter¹.

A. *Den vestligaste afdelningen af högen* undersöktes först. När den sandmylla, hvaraf högen bestod, undan-scaffades, visade sig spår af likbränning. Bottnen be-tecknades öfver allt af ett svart lager. Detta lager blot-tades fullständigt, i det fyllningen i högen kastades utan-för grafven. Det visade sig då, att platsen blifvit pla-nerad före likbränningen. Marken sluttade, såsom förut är nämndt, mot sydvest. I den sydvestra delen utgjordes grafvens botten af den lösa sandmylla, som fans i jord-ytan; men i de högre liggande delarna hade det öfre jord-lagret bortschaktats och bottnen utgjordes här af den pac-kade sand, som fans under myllan. Det svarta lagret ut-gjordes af sot eller rättare af med sot blandad sand; det var mycket tunnt, kol fans icke deri och alla de föremål, som hittades i grafven, lågo öfver, icke i detsamma. Öfver det svarta lagret lågo ock åtskilliga hållar, som anträ-fades nära grafvens kanter; dessa hållar hade således blifvit nedlagda efter likbränningen.

I grafven hittades kol, brända ben, ett obrändt ben, 130 klinknaglar och 10 spikar samt en jern-klump.

I södra delen af grafven, i grafvens midtlinie samt vester derom, träffades några och tjugo klinknaglar spridda i ett lager af aska. Detta asklager utbredde sig

¹ Högens läge på graffältet kan noggrant angifvas på följande sätt: den låg längs norra kanten af den väg, som för från byn rakt ut på Allvaret; 34 steg i sydost är en domarering med 20 stenar, 20 steg i nordost fins en annan domarering, af hvilken 13 kantstenar och 1 midtsten finnas kvar.

$\frac{1}{80}$

1.

från kanten omkring halfannan meter in åt grafven. I detsamma förekommo kol. Klinknaglarnas läge utpräciserades på planteckningen öfver grafven och det visade sig, att de lågo någorlunda jemnt kringspridda inom ett område, som hade formen af en triangel med spetsen i grafvens södra kant; endast en klinknagel låg något litet utanför detta område. Ibland klinknaglarna hittades några få brända ben af fogel.

I den öfriga delen af grafven fanns ingen aska; kol, brända ben och klinknaglar förekommo här hufvudsakligen samlade på ett ställe. Ett stycke öster om grafvens centrum voro kol och brända ben i ganska stor mängd hopade på ett område af halfannan meters längd från norr till söder och en half meters bredd. Kolen utgjordes nästan endast af större stycken; det största var ett förkoladt stycke af en rund stång af 4 centimeters tjocklek. Kol träffades för öfrigt här och hvar i grafven, men ytterst sparsamt. Några få brända ben voro kringspridda söder om grafvens centrum. Klinknaglar träffades dels bland de hopade kolen och brända benen dels omedelbart norr och öster derom; mer än $\frac{3}{4}$ af alla ur grafven upptagna klinknaglar samt alla spikarna hittades här, de lågo på ett stycke så tätt, att sanden var brun af oxid. På andra ställen i grafven hittades blott enstaka klinknaglar. Vid norra kanten förekommo tre klinknaglar liggande tillsammans, men de voro med särskild omsorg nedlagda här; de lågo nämligen inbäddade i en liten hög af kalkgrus och en håll var lagd öfver. Strax söder härom träffades några större kol, som på samma sätt blifvit förvarade bland grus under en håll¹.

Jernklumpen, som har en längd af 4 cm, hittades på ett ställe i norra delen af grafven.

¹ Gruset hade blifvit särskildt nedlagdt, ty sådant förekom icke i marken på detta ställe.

Brända fogelben hittades, såsom förut är nämnt, bland klinknaglarna i södra delen af grafven; några sådana träffades något litet längre i norr. De hafva blifvit undersökta af läroverksadjunkten dr E. Neander härstädes, men bitarna äro för små för att kunna bestämmas. Af de öfriga brända benen, som träffades i grafven, voro de flesta af menniska, men några voro tydligen af djur och dessa hafva af dr Neander blifvit bestämda som ben af en någorlunda stor hund. — Det obrända benet, hvilket träffades nära vestra kanten af grafven, har på härvarande zoologiska museum blifvit undersökt och befunnits vara ett stycke af öfversta halskotan af ett nötkreatur.

Af klinknaglarna voro en del så förtärda af rost, att de vid beröring gingo sönder. Af dem, som kunde hela upptagas, äro de flesta omkr. 4 cm långa, några 3 cm, och några få blott 2 cm långa. De äro alla temligen grofva med stora, runda eller kantiga hufvud.

På den frågan, huru klingnaglarnas närvaro i grafven bör förklaras, synes oss svaret icke vara svårt. Det är klart, att de måste hafva tillhört något föremål, som varit med på bålet, och man kan då svårligen tänka på något annat än en båt, i hvilken den döde blifvit bränd. Klinknaglarnas antal i förening med deras storlek och form synes oss icke medgifva någon annan rimlig förklaring. Det är numera genom talrika fynd både från Sverige och Norge konstateradt, att det under senare delen af jernaldern, till hvilken tid det i fråga varande fyndet hör (se nedan), icke var ovanligt att för grafläggningen en båt eller ett skepp användes¹; ett fynd som visar att detta

¹ Grafvar med båtar äro funna i Sverige vid Ultuna (*Teckningar ur Statens Hist. Museum* I), på Björkö (3 båtar, *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift* IV s. 178) och vid Vendel i Upland (11 båtar, *Antiqvarisk Tidskr. f. Sverige* VIII). På alla dessa ställen voro båtarna obrända. Men i Norge, hvarifrån man nu känner många graf-

begrafningssätt varit användt kan därför icke längre väcka förvåning, i synnerhet om det anträffas i närheten af hafvet, och Karlevi ligger knappt mer än 2 kilometer från Kalmar sund. — Båten har naturligtvis varit uppställd i grafvens längdriktning med för och akter i norr och söder. De i södra delen hittade klinknaglarna intogo ett läge, som så väl motsvarade den spetsiga ändan af en båt, att jag antager ingen rubbning här hafva egt rum efter förbränningen. I den öfriga delen af grafven hade deremot ordningen efter förbränningen blifvit störd. Man synes hafva gått tillväga på följande sätt: När bålet var nerbrunnet och släckt, har man sammanskyfflat lemnin-garna. Askan och det finare kolstoftet hafva fränsållats och kastats för vinden eller gömts någonstädes utanför grafven. De större kolen, de brända benen och klinknaglarna hafva deremot åter blifvit nedlagda i grafven på de ställen, der de vid undersökningen anträffades.

B. *Inom den andra (mellersta) afdelningen* af högen hade äfvenledes likbränning egt rum. Men här hade bålet stått på den ursprungliga jordytan och lemnin-garna hade blifvit hopskyfflade i en rund hög af 1.6 meters diameter och 0.25 meters tjocklek. Denna hög, som träffades ungefär i midten af fyrkanten, bestod af ett fint stoft, liknande sot, samt kol och brända ben. Af de större benen voro de flesta af menniska, men två voro tydligen

fynd med fartyg, har åtminstone en grafhög blifvit undersökt, hvilken med visshet var uppkastad på platsen, der en död blifvit bränd i sitt skepp, vid Møklebust i Bergenshus amt. Bevisen voro här fullt tydliga; alla metall-delar, som tillhört fartyget, anträffades i det läge, som de kommit att intaga, när bålet brunnit ned. Se Lorange, *Samlingen af norske Oldsager i Bergens museum*, s. 153 ff. På åtskilliga andra ställen i Norge har man i yngre jernaldersgrafvar med brändt lik funnit klinknaglar i så stort antal, att man kunnat förmoda, att den döde blifvit bränd i en båt. Angående detta ämne se för öfrigt prof. Ryghs afhandling *Om den yngre jernalder i Norge*, s. 52 ff., 77 ff. (= *Aarbøger for Nord. Oldk.* 1877, sidd. 152, 177).

af djur. Dessa senare hafva blifvit undersökta af dr Neander, som funnit det ena vara ett fotben (astragalus) af en temligen stor hund; det andra är en skärfva af kanonbenet af får eller möjligen get¹.

Bland bål-lemningarna hittades följande saker af metall:

a) Två bitar af två små ringar, som haft alldeles samma utseende som ringen i den 'ringnål' som är afbildad i Montelii *Atlas* fig. 550. Originalet till denna figur är också hittadt på Öland, i Torslunda socken, som är socknen närmast norr om Karlevi².

b) Bitar af ett rembeslag af papperstunnt jernbleck.

c) 5 spikar af jern.

C. I den tredje (östra) *afdelningen* af högen befunnos förhållandena vara likartade med dem i den mellersta: ett bål hade stått på jemna marken och lemningarna, bestående af fint kolstoff, kolbitar och brända ben, hade blifvit hopkastade i en rund hög, som hade en diameter af halfannan meter och en tjocklek af 0.15 m. Denna hög träffades ett stycke sydost om fyrkantens centrum. De brända benen tycktes alla vara af menniska.

Bland bål-lemningarna hittades följande föremål:

a) Bitar af två ringar, lika dem under B a beskrifna.

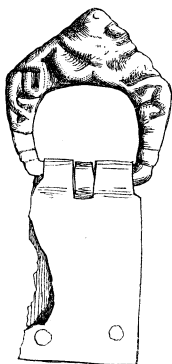
b) Ett stycke af ett af elden försmält bronssmycke, hvars utseende nu ej kan bestämmas.

¹ Get uppräknas icke bland de djurslag, af hvilka dr Stolpe funnit lemningar i Björkögrafvarna. Se *Grafundersökningar på Björkö*, i *Tidskrift för Antropologi* I, s. 8.

² Af de i högen funna bitarna utgör hvardera omkring en tredjedel af en hel ring. Men att de ej äro bitar af samma ring, bevisas af bronsens utseende. Den ene består af mörkröd brons och är nu beklädd med klart grön erg; den andre består af ljus brons och ergen, som nu betäcker den, är grågrön.

c) Sölja af brons (fig. 2) med vidhängande rembeslag af tunnt bronsbleck. Söljan är gjuten och öfversidan är prydd med slingor, flätade in i hvarandra; hela mönstret skall troligen föreställa ett djur, hvars nos man ser i bågens spets och hvars klor gripa om den stång, kring hvilken tornen roterat¹. — Beslaget har en bredd af 22 mm.

d) Två små vigter af brons. De hafva formen af kuber med afskurna hörn. Den ene kuben har en kant af 9 mm; den andre är något mindre. En dylik vikt är afbildad M. fig. 643. På denna senare äro ytorna prydda med punkter och små cirklar; troligen hafva de i grafven hittade haft liknande prydnader; nu ser man dem icke på grund af bronsens oxidering.

2.

e) En vikt af jern, kulformig, med två små tillplattningar, den ene midt emot den andre. Kulans diameter är 25 mm. Spår af ornering ses på den ena plana ytan (jfr M. fig. 644).

f) och g) Två vigter af jern, lika föregående, men mindre, den ene med 20, den andre med 15 millimeters diameter; prydnader ser man nu endast på den mindre; den ena plana ytan på denna är prydd med koncentriska cirklar. — När dessa kulor (e—g) hittades, hängde klumpar af jernslag vid dem.

h) En sölja af jern, nästan förstörd af rost.

i) En 35 mm lång spik af jern, lik de nu brukliga låssömmen.

Om tiden, till hvilken den undersökta fornlemningen är att hänföra, gifver grafgodset säkra upplysningar. Redan fyndet af klinknaglarna i den första grafven, der

¹ Jfr *The industrial arts of Scandinavia*, by Hans Hildebrand (London 1883), s. 98. Söljan, som är hårdt angripen af erg, gick vid upptagandet sönder och den ena armen smulades. Af tornen; som varit af brons, är blott en liten del bevarad.

intet annat grafgoods fans, häntyder på en senare del af jernåldern, ty klinknaglar hafva ännu aldrig i större antal blifvit funna i någon graf från den äldre jernåldern. Till den yngre jernåldern eller vikingatiden måste söljan C c på grund af sin ornamentik hänföras. Om, såsom jag förmodat, de små bronsringar, af hvilka fragment hittades, tillhört 'ringnålar', lika M. 550, hänvisa dessa också till den yngre jernåldern, ty 'ringnålar' förekomma blott i fynd från denna tid och från medeltiden, men aldrig i äldre fynd. Sådana vigter som de ofvan beskrifna förekomma också i fynd från den yngre jernåldern. Den lilla bronsvigt, som är original till M. 643, tillhör fynden från den svarta jorden på Björkö och är funnen tillsammans med en annan sådan¹.

Om det ofvan beskrifna grafskicket förekommer på Öland endast i grafhögar från den yngre jernåldern och således äfven hänvisar till denna tid, kan icke afgöras, då öns arkeologiska förhållanden ännu icke blifvit systematiskt undersökta.

Söder om Hulterstads kyrkoby, på östra sidan af Öland, fins ett vidsträckt graffält, med runda och fyrkantiga högar². Alla högarna äro låga, men somliga hafva en rätt stor omkrets. Nästan alla visa spår af skattsökares framfart. Graffältet är på vestra sidan begränsadt af landsvägar, på den östra af en stenmur. Utanför denna mur fans en enda hög. Man berättade för oss, att bymännen i Hulterstad af myndigheterna begärt tillstånd att hemta grus på det ställe der den sistnämnda högen låg. Vi beslöto derfor att undersöka densamma.

Högen, som hade en omkrets af 38 steg och en lodrät höjd af $\frac{2}{3}$ meter, var omgifven af en fotkedja, bestående af 16 rätt stora granitblock, hvilka voro jemt och

¹ Stolpe, *Grafundersökningar på Björkö*, s. 11.

² Graffältet är omtaladt af Ahlqvist, a. arb. II 2, sid. 61.

nått synliga i jordytan. Dessa stenar voro så lagda, att de bildade en kvadrat med en sida, den åt söder, öppen.

Skattgräfvare hade svårt hemsökt högen. Från södra sidan gick en tre meter lång, djup grop in i högen; lemmingarna af denna stodo som en vall kring gropen. Men grafplundrarna hade här använt sin möda förgäves, ty det visade sig, att grafgodset icke, såsom de förmodat, blifvit nedlagdt i midten af högen, utan vid ena sidan, der det ännu var i behåll. I vestra kanten af högen, som hufvudsakligen bestod af mylla, fans en samling stenar, af hvilka de största voro så stora som ett människohufvud. Under stenhopen låg på jemna marken en samling brända ben med en ringa inblandning af kol; aska och svart jord förekom alls icke i högen. Den dödes bål har således stått på ett annat ställe. Bland benen hittades följande föremål: en liten ring af brons, 2 smälta bitar af samma metall samt bitar af ett rembeslag af tunnt jernbleck. Ringen har en inre diameter af 2 cm, är slät, men liknar i öfrigt ringen i 'ringnålen' M. 550 samt har otvifvelaktigt tillhört en sådan nål; de försmälta bronsbitarna äro förmodligen lemningar af nålen. Äfven ringen är något skadad af elden. — Då, såsom förut är nämnt, 'ringnålar' icke äro anträffade i fynd äldre än vikingatiden, är således grafhögen att hänföra till denna period.

En annan rund hög, belägen inne på sjelfva grafältet, undersöktes. Denna hög företedde ett grafskick, som var helt olika med det i den nyss beskrifna högen, men som deremot väsentligen öfverensstämde med grafskicket i de grafvar, som jag undersökte vid Dalby i Köpings socken. Jag anser det därför lämpligast att beskrifva denna grafhög i sammanhang med de senare.

Söder om Hulterstads by, men något längre i norr än nyssnämnda graffält samt på den motsatta (vestra) sidan af landsvägen fins en grusås, som sträcker sig i norr och

söder¹. Kort före vår ankomst till Hulterstad hade man i ett grustag i vestra sidan af denna ås påträffat en hällkista med obrändt skelett. Kistan var inbygd i sluttningen af åsen strax under ytan. Dess längdriktning var norr och söder. Vid grushemtning hade vestra väggen af kistan blifvit blottad och rasat ned; men de öfriga väggarna och taket sutto ännu orubbade kvar i brinken, så att man kunde göra sig fullständig föreställning om kistans utseende. Den var lagom stor för en fullvuxen människa och bygd af tunna kalkstensflisor, som slöto tätt tillhopa, så att sand förhindrades att rinna in i grafven. Något särskildt golf var icke lagdt, utan detta utgjordes af sand; endast i norra ändan var en mindre flisa lagd i bottnen. Skelettet, som var af en vuxen människa, hade legat med hufvudet i norr; de större benen voro uttagna, men de mindre lågo ännu kvar på sina platser. Om något annat än skelettet blifvit funnet i grafven, derom kunde den, som gaf oss anvisning på densamma, icke lemna någon upplysning; icke heller lyckades vi få reda på hvem som först hittat grafven².

Kapten Sidén i Borgholm, som för Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens räkning förtecknat alla Ölands fasta fornlemningar, gaf mig anvisning på ett graffält vid Dalby by i norra delen af Köpings socken, hvilket enligt kapten S. skulle vara det mest storartade på ön. Från byn sträcker sig i sydostlig riktning en låg ås,

¹ Denna ås är en del af den s. k. östra Landborgen, se om denna Ahlqvist, *anf. arb.* I, s. 330.

² På åsen finnas åtskilliga små grafhögar, af hvilka en ligger så, att han med sin kant når ända till den plats, der hällkistan hittades, men något samband mellan högen och kistan förefinnes förmodligen icke. Hällkistan är sannolikt att hänföra till den äldre jernåldern; alla de öländska grafvar af detta slag (= hällkistor med obrändt skelett), som omtalas i noterna till Montelii *Atlas*, tillhöra denna tid. Se nr 267, 279, 282, 291, 309, 348, 386.

hvilken på en betydlig längd är alldeles öfversållad af grafvar af olika form och storlek. Här finnas runda kalkstensrösen, från dem, som föga höja sig öfver den omgifvande marken, till dem, som äro sina 4 meter höga, fyrkantiga och triangulära rösen, små runda rösen, omgifna af triangulära stensättningar, små runda grafhögar. Det är emellertid ej blott genom sin utsträckning och sin rikedom på grafvar detta graffält utmärker sig, det skiljer sig också från alla andra graffält jag sett på ön, derigenom att det aldrig blifvit hemsökt af grafplundrare; alla grafvarna äro fullkomligt oskadade. Jag undersökte ett triangulärt röse, ett rundt röse, omgifvet af en triangulär stensättning, samt två andra runda rösen. I de två förstnämnda hittades ingenting. I de två sistnämnda hittades obrända skelett. Begge grafvarna hade samma byggnadsätt: röset, som föga höjde sig öfver marken, fylde en skålförmig fördjupning i jorden; i en aflång försänkning i botten af denna fördjupning låg liket med hufvudet i vester. Som grafgodset icke lemnade någon säker upplysning om åldern, ämnar jag fortsätta undersökningarne på detta ställe och uppskjuter därför den detaljerade beskrifningen.

Lund, januari 1886.

GÅRDBY KYRKOGÅRD
ÖLAND

